

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної військової адміністрації
Національний аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний інститут»
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національний університет «Одеська політехніка»
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Харківська державна академія культури

***«ЛЮДИНА, КУЛЬТУРА, ТЕХНІКА
В НОВОМУ ТИСЯЧОЛІТТІ»***

**XXVII МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

Збірник наукових доповідей
Випуск 27

27 травня 2026 року

Національний аерокосмічний університет
«ХАІ»

Людина, культура, техніка в новому тисячолітті : збірник наукових доповідей : XXVII Міжнародна науково-практична конференція, 27 травня 2026 р., м. Харків. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2025. – Вип. 27. – 248 с.

До збірника увійшли матеріали доповідей учасників XXVII Міжнародної науково-практичної конференції «Людина, культура, техніка в новому тисячолітті», присвяченій актуальним проблемам розвитку суспільства в умовах глобальних трансформацій, цифровізації та посилення міжкультурної взаємодії. У публікаціях висвітлено теоретичні й практичні аспекти сучасних соціальних комунікацій, міжнародної співпраці, впливу соціальних мереж і цифрових платформ на суспільні процеси, проблеми мультикультурності, екологічних викликів та інклюзивного розвитку. Значну увагу приділено культуротворчій ролі бібліотек і архівів у збереженні та популяризації культурної спадщини, а також питанням крос-культурної та глобальної психології, суспільної поведінки й різноманіття.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам, студентам, працівникам закладів культури, освіти та всім, хто цікавиться сучасними тенденціями розвитку гуманітарного знання.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут», протокол № 5 від 27.05.2026 р.

За зміст публікацій несуть відповідальність автори.

DOI:

**КРОС-КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ
ТА ДОДАТКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ (АДК) У РОБОТІ З ДІТЬМИ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

*Тетяна ЯКОВИШИНА, канд. пед. наук, доцент
Рівненський державний гуманітарний університет*

У сучасному глобалізованому суспільстві проблема ефективної комунікації набуває особливої актуальності, зокрема в умовах інклюзивної освіти та культурного різноманіття. Активні процеси міжкультурної взаємодії, цифровізації та гуманізації освіти сприяють пошуку нових підходів до підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Одним із важливих засобів забезпечення їхньої соціалізації, навчання та взаємодії з оточенням є альтернативна та додаткова комунікація (АДК).

АДК охоплює систему методів, символів, жестів, комунікативних книг, піктограм і цифрових технологій, що допомагають дітям із порушеннями мовлення або складнощами у спілкуванні висловлювати власні потреби, емоції та думки. Водночас ефективність використання засобів АДК значною мірою залежить від урахування культурних, мовних та соціально-психологічних особливостей середовища, у якому перебуває дитина. Символи, жести, кольори чи зображення можуть по-різному сприйматися представниками різних культур, що потребує адаптації комунікативних матеріалів і підходів.

Крос-культурний аспект використання АДК передбачає не лише забезпечення доступності комунікації, а й формування толерантності, поваги до різноманіття та психологічного комфорту всіх учасників освітнього процесу. Особлива роль у цьому належить педагогам, які мають створювати інклюзивне комунікативне середовище, добирати культурно зрозумілі засоби взаємодії та сприяти розвитку соціальної активності дітей з ООП.

Отже, дослідження крос-культурних аспектів використання альтернативної та додаткової комунікації є важливим напрямом сучасної психолого-педагогічної науки та інклюзивної педагогіки, оскільки сприяє забезпеченню рівних можливостей для спілкування, навчання та соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами.

Альтернативна та додаткова комунікація (АДК) є важливим засобом підтримки дітей, які мають труднощі з усним мовленням або не можуть повноцінно використовувати його у процесі спілкування. АДК охоплює сукупність методів, символів, жестів, графічних зображень, технічних засобів і цифрових технологій, що допомагають людині передавати інформацію, висловлювати потреби, емоції та підтримувати соціальну взаємодію.

У сучасній інклюзивній освіті АДК розглядається не лише як допоміжний інструмент комунікації, а й як засіб забезпечення права дитини на участь у навчальному та соціальному житті. Використання АДК сприяє розвитку

самостійності, зниженню рівня комунікативної ізоляції, формуванню впевненості у власних можливостях та покращенню взаємодії з оточенням.

Засоби АДК поділяють на низькотехнологічні та високотехнологічні. До низькотехнологічних належать жести, міміка, картки PECS, комунікативні таблиці, книги із символами та піктограмами. Вони є доступними, простими у використанні та не потребують спеціального технічного обладнання. Високотехнологічні засоби включають планшети, спеціалізовані застосунки, мовленнєві генератори та електронні комунікатори, які дозволяють дитині швидше та ефективніше взаємодіяти з іншими людьми.

Особливого значення АДК набуває у роботі з дітьми з розладами аутистичного спектра, дитячим церебральним паралічем, інтелектуальними порушеннями, тяжкими мовленнєвими розладами та іншими особливими освітніми потребами. Використання візуальної підтримки та структурованої навігації допомагає дітям краще орієнтуватися у процесі спілкування, розуміти послідовність дій і активніше брати участь у взаємодії.

Таким чином, альтернативна та додаткова комунікація є важливим інструментом забезпечення інклюзії, розвитку комунікативної компетентності та соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами.

У сучасному суспільстві, яке характеризується активними процесами глобалізації та міжкультурної взаємодії, особливого значення набуває врахування культурних особливостей у процесі комунікації. Це стосується й використання альтернативної та додаткової комунікації, адже ефективність АДК значною мірою залежить від того, наскільки зрозумілими та прийнятними є комунікативні символи для представників різних культурних середовищ.

Крос-культурний аспект АДК передбачає адаптацію комунікативних засобів відповідно до мовних, соціальних та культурних особливостей дитини й її оточення. Символи, жести, кольори, ілюстрації та графічні позначення можуть мати різне значення у різних країнах і культурах. Наприклад, окремі жести або кольорові позначення, які в одному середовищі сприймаються позитивно, в іншому можуть викликати нерозуміння чи негативні асоціації. Саме тому під час створення комунікативних матеріалів важливо враховувати культурний досвід дитини, її мовне середовище та особливості сімейного виховання.

Важливим складником крос-культурного підходу є мовна адаптація засобів АДК. Використання рідної мови, знайомих образів та соціально близьких ситуацій підвищує ефективність комунікації та сприяє психологічному комфорту дитини. Особливо актуальним це є для дітей із сімей внутрішньо переміщених осіб, мігрантів або представників національних меншин, які можуть одночасно функціонувати у кількох мовних і культурних середовищах.

Крос-культурний підхід до використання АДК також сприяє формуванню толерантності та позитивного ставлення до різноманіття серед учасників освітнього процесу. Використання універсальних символів, інклюзивних матеріалів і цифрових технологій створює умови для рівноправної взаємодії дітей незалежно від їхніх мовних, культурних чи психофізичних особливостей.

Отже, урахування крос-культурних аспектів під час використання альтернативної та додаткової комунікації є необхідною умовою ефективної інклюзивної взаємодії, соціальної адаптації та успішної комунікації дітей з особливими освітніми потребами.

Упровадження альтернативної та додаткової комунікації у мультикультурному середовищі має важливе психологічне та соціальне значення для дітей з особливими освітніми потребами. Ефективна комунікація є основою соціальної взаємодії, формування міжособистісних стосунків і розвитку особистості дитини. Саме тому використання АДК сприяє не лише розвитку мовленнєвих навичок, а й підвищенню рівня соціальної включеності та психологічного благополуччя.

Одним із важливих психологічних аспектів є створення ситуації успіху у спілкуванні. Діти, які мають труднощі з вербальною комунікацією, часто відчують невпевненість, соціальну ізоляцію та емоційне напруження. Засоби АДК допомагають їм висловлювати власні потреби, почуття та бажання, що позитивно впливає на самооцінку, мотивацію до взаємодії та емоційний стан. У мультикультурному середовищі це особливо важливо, оскільки дитина може додатково переживати труднощі, пов'язані з мовними чи культурними відмінностями.

Соціальний аспект впровадження АДК полягає у формуванні інклюзивного середовища, заснованого на повазі до різноманіття та рівності можливостей. Використання комунікативних засобів сприяє розвитку толерантності, емпатії та позитивної взаємодії між дітьми різних культурних груп. Спільне використання візуальних символів, жестів або цифрових застосунків полегшує взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу та допомагає подолати мовні бар'єри.

Важливу роль у цьому процесі відіграють педагоги та батьки, які забезпечують психологічну підтримку дитини, допомагають адаптувати комунікативні матеріали та формують позитивне ставлення до використання АДК. Від рівня готовності дорослих до міжкультурної взаємодії залежить ефективність соціальної адаптації дитини та її активна участь у житті колективу.

Таким чином, психологічні та соціальні аспекти впровадження АДК у мультикультурному середовищі сприяють розвитку комунікативної активності, формуванню позитивного емоційного досвіду та забезпеченню успішної соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами.

У процесі використання альтернативної та додаткової комунікації в мультикультурному освітньому середовищі особлива роль належить педагогу. Саме педагог є організатором інклюзивної взаємодії, посередником між дитиною, родиною та освітнім середовищем, а також фахівцем, який забезпечує ефективне використання засобів АДК з урахуванням культурних і психологічних особливостей учнів.

Одним із головних завдань педагога є створення безпечного та доступного комунікативного середовища, у якому кожна дитина матиме можливість висловлювати власні думки, емоції та потреби. Для цього важливо добирати

зрозумілі та культурно прийнятні символи, візуальні матеріали й комунікативні стратегії. Педагог має враховувати мовне середовище дитини, її соціальний досвід, національні традиції та особливості сімейного виховання.

Важливим напрямом діяльності педагога є формування позитивного ставлення до різноманіття та інклюзії серед усіх учасників освітнього процесу. Використання АДК у класі сприяє розвитку толерантності, емпатії та навичок співпраці між дітьми. Учитель повинен демонструвати відкритість до міжкультурної взаємодії, підтримувати ініціативу дитини та створювати ситуації успішної комунікації.

Крім того, педагог виконує координаційну функцію, співпрацюючи з батьками, асистентами вчителя, психологами, логопедами та іншими фахівцями. Така взаємодія допомагає адаптувати засоби АДК до індивідуальних потреб дитини та забезпечити єдину систему підтримки у різних сферах її життя.

Сучасний педагог також має володіти цифровою компетентністю та навичками використання високотехнологічних засобів АДК, зокрема мобільних застосунків, електронних комунікаторів і платформ із візуальною підтримкою. Це розширює можливості міжкультурної комунікації та сприяє активнішій участі дітей з ООП в освітньому процесі.

Отже, роль педагога у крос-культурному використанні АДК є надзвичайно важливою, оскільки саме від професійної підготовки, толерантності та комунікативної компетентності вчителя залежить успішність соціалізації та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у сучасне суспільство.

Практичне використання альтернативної та додаткової комунікації у мультикультурному середовищі відкриває широкі можливості для підтримки дітей з особливими освітніми потребами та забезпечення їхньої активної участі в освітньому процесі. Сучасні засоби АДК дозволяють адаптувати комунікацію відповідно до мовних, культурних і психофізичних особливостей дитини, що сприяє підвищенню ефективності взаємодії та соціальної інтеграції.

Одним із поширених прикладів є використання комунікативних книг і карток із піктограмами, які допомагають дитині висловлювати базові потреби, емоції та бажання. Для дітей із різних культурних середовищ такі матеріали можуть адаптовуватися шляхом використання знайомих зображень, національних символів або рідної мови. Це сприяє кращому розумінню інформації та створює психологічно комфортні умови для спілкування.

Ефективним засобом міжкультурної комунікації є використання міжнародних систем символів, зокрема піктографічних зображень, які мають універсальний характер і є зрозумілими для представників різних культур. Такі символи допомагають подолати мовні бар'єри та забезпечують доступність комунікації у навчальному середовищі.

Суттєві можливості для розвитку АДК надають цифрові технології. Використання планшетів, мобільних застосунків, електронних комунікаторів та інтерактивних платформ дозволяє швидко адаптувати комунікативні матеріали до індивідуальних потреб дитини. Багато сучасних застосунків підтримують

декілька мов, озвучення символів, візуальну навігацію та персоналізацію інтерфейсу, що особливо важливо у мультикультурному середовищі.

Практичне впровадження АДК також передбачає створення комунікативно доступного освітнього простору: використання візуальних розкладів, тематичних таблиць, навігаційних символів у класі та інтерактивних вправ. Такі засоби допомагають дітям краще орієнтуватися у навчальній діяльності, знижують рівень тривожності та сприяють розвитку самостійності.

Отже, практичне застосування альтернативної та додаткової комунікації у крос-культурному середовищі забезпечує ефективну взаємодію, підтримує соціальну адаптацію дітей з ООП та створює умови для реалізації принципів інклюзивної освіти.

Отже, альтернативна та додаткова комунікація є важливим інструментом забезпечення ефективної взаємодії, соціалізації та підтримки дітей з особливими освітніми потребами в умовах сучасного інклюзивного суспільства. Використання засобів АДК сприяє розвитку комунікативної компетентності, формуванню самостійності, підвищенню впевненості дитини у власних можливостях та її активнішій участі у навчальному й соціальному житті.

Дослідження крос-культурних аспектів використання АДК засвідчує необхідність урахування мовних, культурних і соціально-психологічних особливостей дитини під час добору комунікативних засобів. Символи, жести, візуальні матеріали та цифрові технології мають бути зрозумілими, культурно прийнятними та адаптованими до потреб конкретного користувача. Це забезпечує психологічний комфорт дитини та підвищує ефективність комунікації у мультикультурному середовищі.

Важливу роль у процесі впровадження АДК відіграє педагог, який створює інклюзивне комунікативне середовище, підтримує позитивну взаємодію між учасниками освітнього процесу та сприяє формуванню толерантного ставлення до різноманіття. Співпраця педагогів, батьків і фахівців є необхідною умовою успішної соціальної адаптації дітей з ООП.

Практичне використання низькотехнологічних і високотехнологічних засобів АДК, міжнародних систем символів та цифрових застосунків відкриває широкі можливості для подолання мовних бар'єрів і забезпечення доступності комунікації. Таким чином, крос-культурний підхід до використання альтернативної та додаткової комунікації є важливим напрямом розвитку сучасної інклюзивної освіти та психологічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

Використані джерела

1. Чайка М., Усатенко Г., Кривоногова О. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник. Київ: ФОП Усатенко Г., 2021. 80 с.
2. Що таке альтернативна і додаткова комунікація (АДК)? URL: <https://www.dyvogra.com/uk/alternative-and-complementary-communication-adc/>

ПОБУДОВА ДІАЛОГУ У КУЛЬТУРІ КРОСКОМУНІКАЦІЇ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ <i>Латушкін Ю. М., здобувач вищої освіти, науковий керівник – канд. філос. наук, доцент, зав. кафедри міжнародних відносин та права Чістякова І. М.</i>	188
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА ПЛАТФОРМ НА ПОЛІТИЧНУ УЧАСТЬ МОЛОДІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА <i>Тетяна ОХРИМЕНКО, студентка 1 курсу магістратури, науковий керівник – доктор філософії зі спеціальності «Психологія» Дмитро ДУБІНІН</i>	190
КУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ: «ДІАЛОГ» «СХІД» – «ЗАХІД» <i>Таміла ПРИГОДА-ДОНЕЦЬ, кандидат філософських наук, доцент</i>	192
ФЕНОМЕН «DOOMSCROLLING» ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ОСОБИСТОСТІ <i>Анастасія НЕМАНЕЖИНА, викладач кафедри</i>	194
ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИЙ СТИЛЬ ЯК ЗАСІБ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ДОКУМЕНТАХ ООН <i>Альбіна КИСЛЮК, здобувачка вищої освіти, науковий керівник – канд. філос. наук, доцент Алла ПРИЛУЦЬКА</i>	203
КРОС-КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ТА ДОДАТКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ (АДК) У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ <i>Тетяна ЯКОВИШИНА, канд. пед. наук, доцент</i>	206
ПРАГНЕННЯ ПОВЕРНУТИСЯ ДО ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ ПІСЛЯ ПОРАНЕННЯ ЯК ПРИКЛАД ПОСТТРАВМАТИЧНОГО ЗРОСТАННЯ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ <i>Олег ПОНОМАРЕНКО, здобувач вищої освіти, науковий керівник – доктор філософії Леся ЯКУБА</i>	211
КРОС-КУЛЬТУРА ТА ГЛОБАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ: СУСПІЛЬНА ПОВЕДІНКА, ІНКЛЮЗІЯ ТА РІЗНОМАНІТТЯ <i>Юлія СІДОРОВА, здобувачка вищої освіти, науковий керівник - доктор філософії з психології Дубінін Д. О.</i>	215
"SOFT POWER" AS THE MAIN TOOL OF PUBLIC DIPLOMACY <i>Valentyn SKERLYK, student of the Institute of Humanities Odesa Polytechnic National University (Ukraine) Scientific scholar - Inna KRYVDINA, Associate Professor at the Department of International Relations and Law, PhD in History, Associate Professor</i>	218
ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ У ПОЛІТИЧНІЙ АГІТАЦІЇ <i>Софія ЗАСЄЄВА, студентка 5 курсу, кафедра політології</i>	220
ВІДНОСИНИ КНДР ТА ВЕНЕСУЕЛИ: МИНУЛЕ, ТЕПЕРЕШНЄ, МАЙБУТНЄ <i>Віра ПЕФТИЦ, студентка 1 курсу магістратури, науковий керівник – канд. політ. наук Ганна ПАНАСЕНКО</i>	222
ВПЛИВ КУЛЬТУРНОГО РІЗНОМАНІТТЯ НА РОБОТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ: ВИКЛИКИ БАГАТОМОВНОСТІ <i>Анастасія СІРЕНКО, здобувачка вищої освіти, науковий керівник – д-р культурології, професор Костянтин КИСЛЮК</i>	225
PUBLIC DIPLOMACY: THE INSTITUTIONAL DIMENSION <i>Illia TANCHUK, student of the Institute of Humanities Scientific scholar - Oleksandr BILOUSOV, Professor at the Department of International Relations and Law, Doctor of Political Sciences, Professor</i>	227